

FRI-ONLINE-1-EM2-06

ADVANTAGES OF PAN-EUROPEAN PERSONAL PENSION PRODUCT FOR BULGARIAN CITIZENS⁴⁵

Galina Stoyanova, PhD

Center for Economic and Management Sciences

Burgas Free University, Bulgaria

Tel.: +35989985566

E-mail: gali_100yanova@abv.bg

Abstract: *Personal pension insurance is a responsibility and a difficult task with high complexity for every person. In the past twenty years, Bulgaria 's three-tier pension system, combining the benefits of the income-distribution and capital principle of insurance, has shown an un encouraging result of inadequate replacement of income before retirement. The management of personal finances through alternative voluntary investment in the European personal pension product, motivated optimises the target role of long-term savings for the pension of insured persons, will legally guarantee mobility of retirement savings and flexibly – adaptively forms a financial resource for the development of a single capital market for personal pension insurance in the European Union. Complementing existing pension schemes and products with a new savings product distributed online in a timely manner will stimulate the evolving digitalisation of pension provision, which is entrusted with its simplified consumption and transparent portability between EU countries.*

Keywords: *European personal pension product, digitization, personal finance, pension, long-term saving, life insurance.*

JEL Codes: J32, G22, G23, G52

ВЪВЕДЕНИЕ

Европейската комисия предлага нов унифициран общоевропейски продукт за лично пенсионно осигуряване (Pan European Personal Pension Product, PEPP). Целта на въвеждането му е да подпомогне страните при преодоляване на демографските проблеми и улесни възможностите за „свободно движение на хора , знание , капитали, стоки и услуги“ (Pavlov, 2018). Основание за необходимостта му са предизвикателствата от промените в моделите за професионално развитие, пазарите на труда и разпределение на богатството, многопластово допълнени от цифровата революция и приливната вълна на COVID – 19 .

С Регламент (ЕС / 2019/1238) (European Parliament resolution of 4 April 2019 on the tax treatment of pension products, including pan-European personal pension products (2018/2002(INI)) (2021/C 116/03)) относно паневропейски персонален пенсионен продукт (ПЕПП), е установена правната основа на паневропейския персонален пенсионен продукт. Регламентът е приет през месец юли 2019 г. и е в сила от месец август 2020 г. , като с Делегиран Регламент (ЕС / 2021 / 473) за допълнение на Регламент (ЕС/ 2019/1238) се определя и датата 22.03.2022 г., от която той ще започне да се прилага. Регламентът има за цел да се даде по-голям избор на осигурените лица и да им се предоставят по-конкурентни персонални пенсионни продукти при спестяване за пенсия, като същевременно се осигури висока защита на потребителите. Известен е, като „Регламента ПЕПП “.

Настоящият материал има за **цел** да представи изследване на *предимствата* на Паневропейския пенсионен продукт чрез някои от неговите особености , които транслирани към натрупания опит на българските граждани в дългосрочната спестовност при пенсионни продукти и търсенето на облекчени пътища за дигитализация на личните финанси, комплексно обуславят твърдението на автора за позитивното трансгранично въздействие от въвеждането на ПЕПП в ЕС .

⁴⁵ Докладът е представен на научна сесия на 29.10.2021 в секция „Икономика и мениджмънт 2“ с оригинално заглавие на български език: ПРЕДИМСТВА НА ПАНЕВРОПЕЙСКИЯ ЛИЧЕН ПЕНСИОНЕН ПРОДУКТ ЗА БЪЛГАРСКИТЕ ГРАЖДАНИ.

Задачите, които си поставя автора са:

1/ Да се изследват предимствата на ПЕПП за гражданите, като допълнение към тристълбовата система за пенсионно осигуряване в България;

2/ Да се определят качествените позитиви от въвеждането на ПЕПП за отделното осигурено лице, в унисон с дигитализацията на личните финанси при използване на възможностите за дългосрочна спестовност за пенсия;

ИЗЛОЖЕНИЕ

Дългосрочната спестовност в България с цел натрупване на средства за пенсия, може да се осъществи в две форми: задължителна форма, която включва първи и втори стълб на пенсионната ни система и доброволна форма, която обхваща трети стълб на пенсионната система, рисково – спестовното (смесено, комбинирано) дългосрочно животозастраховане, спестяване в банкови депозити и инвестиране в инвестиционни фондове. Към втората форма можем да добавим и ПЕПП.

В България през 2000 г. беше въведена тристълбовата система за пенсионно осигуряване. *Първият стълб* Държавно обществено осигуряване – работи на приходо-разпределителен принцип, а *втория стълб* – Допълнително задължително пенсионно осигуряване и *трети стълб* – Допълнително доброволно пенсионно осигуряване (ДПФ), са организирани на капиталов принцип чрез управление от частни пенсионноосигурителни дружества. ДПФ дава свобода на осигуреното лице да разчита на спестяванията си по всяко време, предоставя годишни данъчни облекчения за размера на вноските в годишен план, формира балансиращи лични инвестиции, които се управляват от професионалисти и доходността от инвестиране на средствата на фонда е необлагаема. Ползите за осигурените лица от ДПФ се свеждат до относително запазване стандарта на живот, възможност за ранно пенсиониране, наследяване на натрупаните средства, като инвестиционния риск се носи от клиента.

Всяко осигурено лице има електронен достъп и може онлайн да се информира за състоянието и движението на сумите по своята партида. Удобството да се получава информация за пенсионните спестявания по всяко време, е от значение за вземането на бързи и ефективни решения, свързани с управлението на личните финанси в краткосрочен и дългосрочен аспект. Пенсионноосигурителните дружества (ПОД) поддържат и електронни калкулатори за изчисляване на бъдеща пенсия при различни спестени суми за пенсия. Публични за пенсионните компании са информацията за инвестициите на активите и финансовите отчети.

Световният локдаун, породен от COVID-19 предизвика феномена „*принудителни спестявания*“. Временно свободните средства спестени от домакинствата и физическите лица, основно се съхраняват по насложила се във времето българска традиция в банките. От средата на 2021г. увеличените размери на банковите такси и въведената „такса съхранение“, страха на вложителите от нарастващата инфлация и динамиката в пандемичната обстановка, са част от основните причини новоприетите спестявания в банките да намалее с 50% на годишна и месечна база. Едновременно с това, COVID-19 допринесе за *увеличаване на спестяванията на хората*, поради наложените ограничения за посещения на културни, туристически, образователни, спортни и развлекателни обекти, както и участие в частни ваканционни пътувания в страната и в чужбина. За всички хора с нараснали спестявания и ненамиращи смисъл да държат парите си за пенсия в банка, една част от тях вече и застраховащи по дългосрочни спестовни застраховки „Живот“ и титуляри на договори за ДПФ, остава въпроса в какво и къде могат още да инвестират свободните си парични средства, за да постигнат житейската си цел – натрупване на средства за бъдеща пенсия.

Предоставената отчетност от ПОД в Комисията за финансов надзор (КФН) към 30.06.2021 г. показва среден размер на натрупаните средства общо на едно осигурено лице в Универсален пенсионен фонд (УПФ) 4086 лева (мъже 4270 лева, жени 3890 лева), в Професионален пенсионен фонд (ППФ) 4446 лева (мъже 4618 лева, жени 3389 лева), в ДПФ е 1991 лева (мъже 2149 лева, жени 1781 лева) и в Доброволен пенсионен фонд по

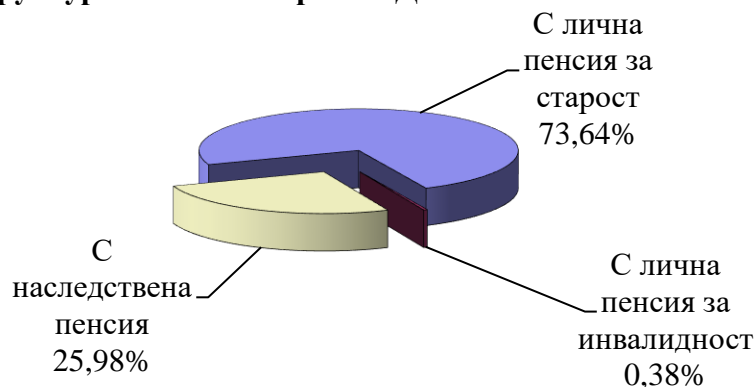
професионални схеми (ДПФПС) е 1816 лева (мъже 1648 лева, жени 1890 лева). С най-висок среден размер на натрупаните средства на едно осигурено лице, са хората на възраст 50 г. – 54 г., като за тази възрастова група сумите са: за УПФ – 52303 лева, за ППФ – 6465 лева, за ДПФ – 2512 лева и за ДПФПС – 2630 лева. В широки граници варира индивидуалния размер на натрупаните средства по партидите на осигурените лица (взема се и под внимание, че в УПФ се осигуряват лица родени след 1959 г.) и от множество фактори е неговата зависимост, като: продължителност на осигурителния период, размер на осигурителната вноска и осигурителния доход, редовно постъпление на вноските във фонда и други.

Осигурените лица за допълнително пенсионно осигуряване към 30.06.2021 г. са: в УПФ – 3 858 342 броя, в ППФ – 303 806 броя, в ДПФ – 645 037 броя и в ДПФПС – 10 036 броя, като относителното разпределение по видове фондове е: 79,91 % в УПФ, 6,52% в ППФ, 13,36% в ДПФ и 0,21% в ДПФПС. Решили да направят избор за инвестиция в ДПФ към 30.06.2020 г. са 645 569 души, а към 30.06.2021 г. са 645 037 души, като от тях 324 139 души са осигурени по договори с лични вноски, 411 152 са броя осигурени по договори с работодатели и 1 023 са броя осигурени по договори с друг осигурител. В ДПФ едно лице може да се осигури по повече от един договор.

Брутните постъпления от осигурителни вноски в ДПФ към края на първото полугодие на 2021 г. са 74 946 хил.лв, спрямо 57 720 хил.лв. за същия период на 2020 г., година приключила с 115 039 хил.лв. брутни постъпления от осигурителни вноски в ДПФ. Средните постъпления от месечни вноски на едно осигурено лице в ДПФ са нараснали на 120,62 лв към 30.06.21г. спрямо същия период на 2020 г. при размер от 83,02 лева. Средният размер на натрупаните средства на едно осигурено лице в ДПФ за всички ДПФ към края на месец юни 2021 г. е 2505,80 лева.

Броят на пенсионерите в ДПФ към 30.06.2021 г. с лична пенсия за старост е 73,64% от общия брой пенсионери общо 1049 броя лица, представени в структурно разпределение според вида пенсия на Фиг. 1.

Структура на пенсионерите в ДПФ към 30.06.2021 г.

Фиг. 1 Структура на участието на пенсионерите в ДПФ в България към 30.06.2021 г.,
Източник : данни на КФН

Изплатените суми (за пенсии, изтеглени средства от осигурени лица, средства изплатени на наследници и други) на осигурени лица и пенсионери от 01.01.2021 г. до 30.06.2021 г. е общо 53 194 хил.лв. Броят на новоосигурените лица за първото полугодие на 2021 г. е общо 50 598 души , като в УПФ са 35817, в ППФ са 5 617, в ДПФ – 9014 и в ДПФПС са 150. С най-висок пазарен дял към 30.06.2021 г. от деветте ПОД на българския пенсионноосигурителен пазар за ДПФ по броя на осигурените лица в него, е ДПФ „Алианц България“, 33,08%, следван от ДПФ „Доверие“ 22,32% и ДПФ “ДСК-Родина“ 19,19%. За две годишен период от юни 2019 г. до юни 2021 г. доброволните фондове са постигнали доходност от управлението на средствата на осигурените от 1,34% до 5,31% .

Индикация за засилен инвестиционен интерес, е честото прехвърляне на средства на осигурените лица от един фонд в друг. Мотивирани от желанието си за постигане на по-висока доходност към 30.06.2021 г. общия брой лица променили участието си във фондове за допълнително пенсионно осигуряване, подали заявления от януари до юни 2021 г. са 147 347 души или относителния дял на лицата променили участието си е 3,06 % . Общият размер на прехвърлените средства през първата половина на годината от един в друг фонд е 579 876 453 лв., в т.ч. 520 657 270 лв. в универсалните фондове, 54 974 694 лв. в професионалните и 4 244 489 лв. в доброволните фондове, като по-рядко се наблюдава прехвърляне на фонд при ДПФ, отколкото при УПФ. Относителният дял на прехвърлените средства, спрямо средния размер на нетните активи на универсалните пенсионни фондове е 3,41 на сто, на професионалните – 4,16 на сто и на доброволните пенсионни фондове – 0,34 на сто.

Дългосрочната спестовност в животозастраховането, съгласно Приложение №1 на Кодекса за застраховането, съществува чрез сключване на застраховка „Живот“, свързана с инвестиционен фонд, пенсионна застраховка или застраховка „Живот“ с гарантирана застрахователна сума, застраховка за брак и за раждане. Събраният премиен приход в животозастраховането по обработени данни на КФН към 31.07.2021 г. е 352 091 996 лева, като с най-голям принос за него имат ЗАД „Алианц България живот“ АД (32.4%), „ДЗИ-Животозастраховане“ ЕАД (23.8%) и ЗЕАД “Булстрад Живот Виена Иншурънс Груп“ АД (20.7%). Общият брой застраховани лица по действащи застрахователни договори в края на юли 2021 г. е 2 106 944 , като са представени на Фиг. 2 структура на премиите приходи и на Фиг. 3 структура на изплатените обезщетения по видове застраховане.

Фиг. 2 Структура на премиите приходи по видове застраховане към 31.07.2021 г.,
Източник: данни на КФН

Фиг. 3 Структура на изплатените претенции по видове застраховане към 31.07.2021 г.,
Източник: данни на КФН

Изплатените застрахователни обезщетения към 31.07.2021 г. са в размер на 108 903 008 лева по 28 384 броя постъпили искове за настъпили застрахователни събития, като от тях: 44 126 710 лева са за изтекли застраховки, 19 822 105 лева са за смърт, 38 335 922 лева са за откупени полици (предсрочно прекратени). Предявените искове за пенсия и рента са 2934 броя и по тях са изплатени 12 016 477 лева.

Особеност в животозастраховането е регламентираната от КФН в последните четири години плавно намаляваща техническата лихва по застраховки с гарантирани застрахователни суми, като за периода 01.07.2021 г. – 30.09.2021 г. тя е с максималния размер 0,6898 и в годините назад за същия произволно избран от автора период от годината, съответно: 2020 г. – 0,9240; 2019 г. – 1,1622; 2018 г. – 1,4873. Този факт от една страна, води до предлагане на по-малка застрахователна защита за единица застрахователна премия и от друга страна, пазарно насочва застраховачите към застраховките „Живот“, свързани с инвестиционен фонд. От гледна точка на застрахователите, това е благоприятна тенденция и в съчетания с изискванията на регулаторната мярка Платежоспособност II, защото част от инвестиционния риск при застраховките „Живот“, свързани с инвестиционен фонд се прехвърля на застраховачия, докато при застраховките с гарантирани застрахователни суми застрахователния риск изцяло е на застрахователя.

Доброволното здравно застраховане, като втори стълб на здравноосигурителната ни система (Stoyanova, 2020), е в ръцете на застрахователите. Предлагането на застрахователна здравна защита в съчетание с дългосрочна спестовност и несеквестрируемост на застрахователната полица, застрахователите удовлетворяват потребността на една голяма част от търсещите застрахователна защита по формулата: животозастраховане и здравна защита плюс спестовност и годишни данъчни облекчения.

Емпирични данни от направено анкетно проучване у нас през пролетта на 2018 г. (Pavlov, 2018), дава отговор на въпроса „Смятате ли че трябва да спестявате за доброволно лично пенсионно осигуряване?“ – 33% отговарят с „да“, тъй като със своите размери на пенсия няма да имам адекватен принос за стандарта си на живот след пенсиониране, 34 % утвърждават с „да“, поради факта, че предпочитат да се разпореждат с повече лични активи в пенсионна възраст, а 17% споделят, че всеки човек в активна възраст следва да отдели по своя инициатива достатъчна част от дохода за третата възраст, малка част 9% предпочитат да използват за тази цел други финансови инструменти, 2% разчитат на помощта на децата си, 5% разчитат на доход от собствен бизнес и предприемачество.

ПЕПП е доброволна лична пенсионна схема и включва :

Фиг. 4 Особенности на ПЕПП, Източник: Автора.

Предимствата на ПЕПП за гражданите включват още :

- Смяна на доставчика – възможна е най-късно след минимум пет години от датата на сключване на договора или при поредна следваща смяна – пет години след последната. Предвидени са минимални разходи за такса до 0,5 % от стойността на прехвърлените активи.

- Голям избор пред гражданите, като доставчиците на ПЕПП могат да предложат до шест броя инвестиционни варианта, включително основния вариант, наречен „основен ПЕПП“. С акцент върху защитата на интересите на потребителите, основния ПЕПП трябва да дава защита на осигурените лица или чрез *гаранция*, или чрез *техники за намаляване на риска*, съответстващи на целта да им бъде дадена възможност да възстановят своя капитал. Разходите и таксите за основния ПЕПП не трябва да надвишават повече от 1% от натрупания капитал годишно. След най-малко пет години от датата на сключване на договора или пет години след последната инвестиционна промяна, осигурените могат да сменят инвестиционния си вариант.

- Доставчиците на ПЕПП могат да предложат на осигурените лица един или няколко вида плащания – анюитети, еднократни суми, редовни тегления или комбинация от тях.

- С Регламента се определят условията за разпространение на ПЕПП. Режимът на дистрибуция следва *секторен подход*. Застрахователните посредници, които разпространяват ПЕПП са предмет на Директивата за разпространение на застрахователни продукти (Директива / ЕС/ 2016/97 – IDD), а инвестиционните посредници на Директивата относно пазарите на финансови инструменти (Директива / ЕС / 2014/ 65 / ЕС – MiFID II).

- Защита на потребителите – доставчиците и дистрибуторите на ПЕПП са длъжни да *предоставят* на потенциалните осигурени *изчерпателни съвети преди подписване на договори*, за да имат възможност да вземат информирани решения. Задължително е преди подписване на договор за ПЕПП да се направи *тест за пенсионните изисквания и потребности*, както и *тест за годност на осигурените лица и съвети за инвестиционните варианти с прогнози за пенсионните плащания*.

- Преди сключването на договора за ПЕПП, осигурените трябва да получат основен стандартизиран документ – ключов информационен документ за ПЕПП / ПЕПП КИД /, както и всяка година да получават извлечение от индивидуалната партида за ПЕПП с основна информация за развитието на спестяванията си.

- Фактори на устойчивост и насърчаване на вземането, предвид екологичните, социални и управленски фактори. Екологичните критерии са свързани с това как дадено предприятие функционира като стопанин на природата. Социалните критерии разглеждат начина на управление по отношение на служители, доставчици и клиенти. Управленските критерии – корпоративното ръководство и подхода на предприятието към възнагражденията на ръководни кадри, одити, вътрешен контрол и права на акционерите. Предоставя достоверна информация, свързана с ефективността на инвестициите от доставчика на ПЕПП.

- Задължителният надзор дава правомощия на ЕЮРА за намеса по отношение на продуктите и при глобални проблеми в ЕС, относно защитата на осигурените по ПЕПП.

- Приет е подхода за „предоставяне на същите данъчни облекчения за ПЕПП като предоставяните за националните продукти за лично пенсионно осигуряване, дори и в случаите, когато характеристиките на ПЕПП не са в пълно съответствие с всички национални критерии“ (Резолюция на Европейския парламент от 4 април 2019 г. относно данъчното третиране на пенсионни продукти, включително на паневропейски персонален пенсионен продукт (2018/2002(INI)) (2021/C 116/03)). Предоставена е възможност за хармонизирано законодателство в рамките на ЕС за специални данъчни облекчения за ПЕПП, които да бъдат вписани в многостранно споразумение между държавите членки в областта на данъчното облагане.

- Предвидени са административни санкции и мерки, които да са ефективни, пропорционални и възпиращи, като са посочени и случаите за тяхното приложение.

Дискуссионни и с персонални решения за всяко домакинство или физическо лице, остават въпроси, които са в основата на индивидуалното установяване на потребностите и удовлетворяването им чрез ПЕПП.

Гражданите, които са в началото на своето пенсионно – спестяващо пътуване, най-често имат по-голям апетит към риск, който е с по-висок потенциал за печалба при достатъчно дълъг хоризонт за компенсирани евентуални загуби от спадовете в стойността, както и желание за възползване от ежегодните данъчни стимули и облекчения за доброволно допълнително спестяване за пенсия. С напредване на възрастта и приближаващото пенсиониране, традиционно хората поемат по-малко рискове, за да намалят внезапните загуби от спестяванията.

Инвестирането на малко пари и „съобразяването“ с инфлацията, в не един случай е довело до намаляване на средствата, предвидени за пенсия. Управлението им от застрахователни или пенсионноосигурителни експерти, управители на фондове, относително елиминира голямото лично притеснение на осигурените за влиянието на инфлацията върху стойността на парите, тъй като една от главните им задачи, е преодоляването на инфлацията и осигуряването на общ растеж на спестяванията на хората.

Налагащото се теглене по основателни причини на средства от инвестиционна или пенсионна схема, ниската доходност или „мъчителна“ година на избрания фонд, високата инфлация и други, са „червени сигнални лампи“ за контролиран анализ в краткосрочен план на пенсионните спестявания, за да не бъде изненадващо нисък резултатът от финансовата обезпеченост в постигане на житейската цел – натрупване на средства за пенсия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дългосрочното финансово благополучие, включващо и времето на съществуване с пенсия, отговорно изисква от всеки гражданин задълбочено и ангажирано участие в

промените и нововъведенията, както и своевременно възползване от отправната точка „сега“. Едно от нещата, които с кредит не може да си купи човек, е пенсията. ПЕПП е възможност за трансгранично предлагане на пенсионни услуги, особено подходящ за младите хора и мобилни работници или служители и постигане на еднакви условия на конкуренция на доставчиците на лично пенсионно осигуряване при създаден Съюз на доставчиците на ПЕПП. Предимствата му, обуславят значителния му потенциал да активизира потребителите и да го превърне в предпочитан инструмент за управление на личните финанси, съчетаващ напредъка на дигитализацията и повишената персонална финансова грамотност.

REFERENCES

1. Pavlov, N., 2018, The European Personal Pension Product will contribute to adequate and sustainable pensions, Insmarket 14 June 2018 (**Оригинално заглавие:** Павлов, Н., 2018, Европейският личен пенсионен продукт ще допринесе за адекватни и устойчиви пенсии, Инсмаркет 14 юни 2018г) <https://insmarket.bg/Интервюта/15.06.2018/> (Accessed on 23.11.2021)
2. Stoyanova, G., 2020. Current features of supplementary health insurance or health insurance, International Scientific Conference "Digital Transformations, Media and Public Inclusion" June 5, 2020, Burgas Free University, p.248 (**Оригинално заглавие:** Стоянова, Г., 2020. Актуални особености на допълнителното здравно осигуряване или здравно застраховане, Международна научна конференция „Дигитални трансформации, медии и обществено включване“ 5 юни 2020г, Бургаски свободен университет, стр. 248)
3. Regulation (EU) 2019/1238 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on pan-European personal pension product (PEPP) (**Оригинално заглавие:** Регламент (ЕС) 2019/1238 на Европейския парламент и на съвета от 20 юни 2019 година относно паневропейски персонален пенсионен продукт (ПЕПП), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32019R1238/>, (Accessed on 11.11.2021)
4. European Parliament resolution of 4 April 2019 on the tax treatment of pension products, including pan-European personal pension products (2018/2002(INI)) (2021/C 116/03) (**Оригинално заглавие:** Резолюция на Европейския парламент от 4 април 2019 г. относно данъчното третиране на пенсионни продукти, включително на паневропейски персонален пенсионен продукт (2018/2002(INI)) (2021/C 116/03)), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32019R1238/>, (Accessed on 11.11.2021)
5. <https://beta.op.europa.eu/>, (Accessed on 11.11.2021)
6. Insurance Code, Annex 1 (**Оригинално заглавие:** Кодекс за застраховането, приложение № 1), <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136717797/>, (Accessed on 11.11.2021)
7. <https://fsc.bg/bg/pazari/>, (Accessed on 11.11.2021)
<https://www.fsc.bg/bg/pazari/osiguritelen-pazar/statistika/statistika-i-analizi/2021/>, (Accessed on 11.11.2021)